

Lózsi Tamás

XXI. századi kompetenciák

Beszámoló az ELTE TÓK-on rendezett konferenciáról

A konferencia megnyitása

Az egyre inkább a képiség felé tolódó világunkban az élményszerűség, a kommunikatív kompetenciák fejlesztése, az új tanítási módszerek kerülnek előtérbe az alsófokú oktatásban is. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Karának Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszéke nemzetközi konferenciát szervezett 2016. április 28-án, hogy az előadók olyan lehetséges válaszokat fogalmazzanak meg a XXI. század kulturális kihívásaira (KÉP-korszak), amelyek a kisgyermek kori és kisiskolás kori verbális és literális tevékenységek kapcsán igazodnak az alsó- és a felsőfokú oktatásban felmerülő témákhoz. A konferenciát, amelynek a budai képző patinás épülete adott otthont, Mikonya György, a kar dékánja nyitotta meg, majd Daróczi Gabriella tanszékvezető konferálta fel a plenáris előadásokat.

1. kép

Mikonya György dékán úr megnyitója

Plenáris előadások

Az első plenáris előadó Adamikné Jászó Anna (ELTE BTK) professor emeritus volt, aki maga is 23 éven keresztül tanított az ELTE TÓK jogelődjében a Budapesti Tanítóképző Főiskolán, valamint szerkesztője és társszerzője a jövőben tanítók anyanyelvi képzésében a mai napig is használt magyar nyelvi és tantárgypedagógiai tankönyveknek. A professor asszony az újítás és a megtartás összhangjának fontosságáról szóló előadásában arról győzte meg a hallgatóságát, hogy a megtartva újítás a célszerű magatartás az élet minden területén, így a pedagógiában is, különösképpen az anyanyelvi tantárgypedagógiában. Meg kell tartani mindazt, ami hasznos és nélkülözhetetlen, tehát kiirtása vagy megváltoztatása káros, és be kell vezetni mindazt, ami a jót még jobbá teszi. Az előadás három területre tért ki. A kezdeti olvasástanítás terén különösen sokat tanulhatunk elődeink sikereiből és kudarcaiból. A sikerekre jó példa a XIX. században Gönczy Pál és Gyertyánffy István (akinek a nevét viseli a tanítóképző gyakorlóiskolája) által megalkotott kombinált módszer vagy Tomcsányiné Czukrász Róza találmánya, a fononimika, amely hozzájárult ahhoz, hogy – Illyés Gyula szavaival – „a pusztán mindenki megtanult olvasni”. Ugyanakkor a hibákra is találhatunk példát az olvasástanítás történetében, ilyen az 1978-as tanterv után bevezetett „újítás”, az úgynevezett globális vagy szóképes olvasástanítás, amely egy egész generációnak okozott szövegértési és helyesírási nehézségeket. A fogalmazás tanítása kapcsán kitért az előadó az érettségi követelmények változásaira, illetve arra, hogy az esszéírás és az érvelés tanításához szükséges lenne ismét jobban bevonni a retorikát a tananyagba. Megfogalmazta aggodalmait a magyar irodalom olvasmányanyagának kiválasztásával kapcsolatban: tényleg jó-e, ha olyan szerzők kimaradnak a kánonból, mint Vajda János vagy Radnóti Miklós. A tétel kifejtése közben a szerző folyamatosan megemlékezett a tanítóképző egykori tanáiról, tevékenységükről.

2. kép

Adamikné Jászó Anna előadása

A második plenáris előadó Hermann Zoltán, a KRE BTK „Gyermek és ifjúsági irodalmi szakember” felsőoktatási szakirányú továbbképzés vezetője volt. Az *Olvasás/tér/kép – Az európai festészet hagyománya és a gyerekkönyv-illusztráció* című előadásában Wolfgang Kemp *A festők terei* című könyve nyomán az európai festészet és képi gondolkodás egyik alapproblémájából indult ki: a sík felület és a mélység (tér) kettősségének a megjelenése a képen. A képterek történeti változatai (a bizánci fordított perspektíva, az ornamentikus és a monokróm hátterek, a geometrikus és a színperspektíva, a vonal térbelisége, az avantgárd és posztavantgárd összetett térszerkezetek, a képkivágatok problémái) a képi gondolkodás fejlődésének reprezentálása mellett kiterjesztik a festői probléma megoldási lehetőségeit más művészeti médiumokra is. Az irodalomtudományból Jacques Derrida gondolatait vetette össze Kemp állításaival. A könyvmédium esetén a sík könyvlapon olvasható írás és a tipográfia viszonya az illusztrációk térszerűségéhez képest az olvasás különös változatait jeleníti meg. A néma olvasás síkszerűségével a felolvasó hang és az illusztráció térbelisége áll szemben. A felolvasás és a könyvillusztráció az olvasást lényegében térbeli cselekvéssé alakítja. Az előadó szerint a gyerekkönyvek esetében az olvasás és a képnézegetés összekapcsolása adja az esztétikai élményt, ezért a jó illusztráció sosem csak megjelenít vagy ábrázol. A jól illusztrált és jól megírt gyerekkönyv mindig reflektál a befogadás problémájára, ennek a problémának a kreatív újragondolását jelenti. Az előadást szubjektív válogatás kísérte az utóbbi évek magyar gyerekkönyveinek jó és rossz megoldásaiból.

A harmadik plenáris előadó Nyíri Kristóf, az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztályának akadémikusa volt, aki a *Képiség mint konzervatív elv* című előadásában amellet érvelt, hogy a késő XX. század digitális forradalmával megkezdődött képkorszak nem valamiféle merőben új világ létrejöttét jelenti, hanem éppenséggel visszatérést az ember őseredeti gondolkodási-kozlési mintázataihoz. A kép kezdettől fogva a tudásmegőrzés eszköze, a tudásmegőrzés pedig konzervatív vállalat, és ez ma nem is jelenthet mást, mint tudáskonzervatizmust: a tudásegész megőrzésének a programját. A kép tudásmegőrző szerepe az ókori és a középkori kéziratos kultúrákban szükségképpen meggyöngült, de a könyvnyomtatás technológiájával, majd a fotográfia, a film, az elektromos és az elektronikus kommunikáció korában újra meghatározóvá lett. A képek tudáshordozó funkciójának felismerése miatt teljesít a vizuális nevelés alapvető küldetését.

Szekció-előadások

A plenáris előadásokat követően a konferencia közönsége hat szekcióra oszlott. A digitális kompetenciákhoz kapcsolódó előadásokat Lénárd András (ELTE TÓK) koordinálta. Eszterág Ildikó a Móra Ferenc Könyvkiadónál induló gondolkodásfejlesztő projektről számolt be, amely a kreatív matematikai és filozófiai gondolkodás fejlesztéséhez próbál segédeszközöket adni. Lanszki Anita (EKF NTDI, ELTE) az Egyesült Államokban kifejlesztett digitális történetmesélésnek az alsó tagozaton is jól használható módszereit mutatta be, amelyek az olvasás, az írás és a fogalmazási készségek együttes fejlesztését szolgálják, illetve a digitális térben otthonosan mozgó tanulók számára megkönnyítik az egyes tananyagok megismerését, befogadását és hosszú távú tárolását.

Lénárd András előadásában arról számolt be, milyen nehézségekkel kellett megküzdeniük, amikor a közelmúlt két legnagyobb volumenű digitális tananyagfejlesztő projektjében 6–10 éves tanulók számára készítettek oktatóprogramokat. A munka során észrevették, hogy a digitális tananyagok alkalmazásának és fejlesztésének módszertana egyre inkább önálló területként jelentkezik. Laczkó Mária és Kovácsné Nagy Ibolya (KE PK) empirikus kísérletekkel vizsgálták a digitális technika hatását az alsó tagozatosok írási, helyesírási és fogalmazási készségére. M. Pintérné Márkus Katalin (Ritsmann Pál Német Nemzetiségi Általános Iskola) előadása a kulturális kompetencia fejlesztésének a lehetőségeit, gyakorlatát és eredményeit mutatta be az idegennyelv-tanításban. Daróczi Gabriella (ELTE TÓK) előadását arra a hipotézisre építette, hogy a Moholy-Nagy Egyetemen fejlesztett *a Kiskakas gyémánt félkrajcárja* című interaktív könyv hibrid műfaji megoldásai a konceptualizációt tapasztalati alapúvá teszik, és így erősítik az entitások közötti mentális kapcsolat megteremtésének a lehetőségét a címadó referenciaszerkezet mátrixán belül.

A *képiség* című szekció első előadója Molnár Csilla (NYME BPK) arra a felismerésre épített, hogy a hagyományos kép, a mediális kép, valamint a digitális kép közötti alapvető ontológiai, episztemológiai és esztétikai különbségek miatt a digitális alkotások a figyelemmegosztásra való újszerű képesség terjedését váltották ki a fiatalabb generációkban (multitasking). Ezt figyelembe véve mintákat, példákat alkothatunk akár az oktatás, nevelés területén is. Bánki Vera (ELTE TÓK) „*Hass, alkoss, gyarapíts!*” (*a művészetek összjátéka*) című előadásában a művészetek összefonódásáról beszélt. Nagy Nóra (British Council, DE) előadásában olyan képeskönyvekből és illusztrált regényekből mutatott példákat, amelyek elősegítik a literalitás, a kritikai és vizuális olvasás, valamint a kreatív gondolkodás fejlesztését az angolórán. Domokos Áron (KE PK) a borítóelemzés nehézségeit, összetettségét és a kiadói védőborító történetét mutatta be röviden, elsősorban a sajátos helyzetben lévő tankönyvek borítójára fordította a figyelmet. Bácsi János (SZTE) a memória, a vizuális inger kontrolláltsága és a hármas asszociáció elve szempontjából vizsgálta az oktatási folyamatban a képek tanulási eredményre gyakorolt hatását, amelyről nem mondhat le a XXI. század pedagógiája sem. Galuska László Pál (KF TFK) a mesék átadásának megváltozott kereteit értelmezte. Lonovics Zoltán *Kortárs vs. klasszikusok* címmel a Móra Kiadó mai gyerek- és ifjúsági könyveinek illusztrációiról beszélt. Várnai Zsuzsanna (KRF) a kortárs gyermekkönyvekben az illusztrációk, a képek több funkcióval is bíró szerepét mutatta be.

3. kép

A szekció érdeklődő közönsége

Az írással, olvasással, kommunikációval foglalkozó szekció előadói is változatos témákkal szolgáltak az érdeklődőknek. Gajdóné Gődény Andrea (ELTE TÓK) a kreatív írás kontextusában tett javaslatot napjaink literációs problémáinak a megoldására olyan példákat bemutatva, amelyek szellemi tőkeképzésre, megújításra használták az írást és az olvasást. Horváth Krisztina az ELTE TÓK Magyar nyelvi diákműhelyének kutatását ismertette, amelyben gyerekek spontán beszédbeli mondatalkotását vizsgálták, miközben a gyerekek házi állataikkal beszéltek. Kopházi-Molnár Erzsébet (KE) a klasszikus mesék modern átíratainak a befogadásával foglalkozott. Lócsi Tamás (ELTE TÓK) előadása arra kereste a választ, hogy miként segítheti az iskola a kisiskolások médiaszöveg-értési kompetenciájának a fejlesztését, valamint milyen kapaszkodókat találhatnak a pedagógusok a fejlesztési tevékenységükhöz. Vörös Klára Ilona (KE PK) a közmondások képiségét közmondásokat is ábrázoló festményekkel illusztrálta. Schmidt Ildikó (Thomas Mann Gimnázium – Deutsche Schule Budapest) a magyar iskolákban az eltérő vizuális háttérrel rendelkező migráns gyermekek számára az írás és az olvasás tanításának lehetőségeiről tartott előadást. Gönczöl Andrea (ELTE TÓK) a szövegértés és a logikus gondolkodás óvodai fejlesztésének a kérdéseit járta körül az olvasóvá nevelés szempontjából.

Más műveltségterületek bevonása a magyar nyelv és irodalom, valamint a képiség viszonyát tárgyaló konferenciába megtermékenyítőleg hat minden résztvevőre. A vonatkozó szekció előadói is számos területről érkeztek. Váradí Ferenc (KRE TFK) szerint a jelenkor technológiai forradalmainak korlátozottnak bizonyuló hatása indokolta teszi annak a megközelítésnek az ismételt végiggondolását, amely szerint az új kommunikációs technikák (például az írásbeliség) mélyreható változásokat hozott az emberi civilizációk világába. Nagyné Mandl Erika (KE) a gyermekeknek és felnőtteknek egyaránt élményt nyújtó látványszínház atmoszférájába vezette a hallgatóságát. Talliánné Papp Emőke (Kaposvári Általános Iskola és Gimnázium) egy művészeti orientációs alsó tagozatos osztály

mindennapjaiba engedett bepillantást. Bajzáth Mária a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyerekekért létrehozott Meseközpont Alapítvány *Meseiskola* című programját mutatta be. Boldizsárné Kovács Gizella (OFI) *Meseszöveg* címmel az elmúlt évek gyerekeknek szóló meseíró pályázataiból válogatott. Szombathelyiné Nyitrai Ágnes (KE) egy mesékre alapozott drámapedagógiai módszereket használó képességfejlesztő programról számolt be. Koósné Sinkó Judit (ELTE TÓK) szerint a lateralitás fejlesztése elhanyagolt terület az általános iskola alsó tagozatán, pedig egyre több kisiskolás küzd irányítévesztéssel, ezért olyan játékos, drámapedagógiai módszereket mutatott be, amelyekkel jól fejleszhető ez az olvasás és írás szempontjából is fontos terület.

A módszertanok szekció első előadója Bencéné Fekete Anikó Andrea (KE PK) azokat a hittanórákon alkalmazott terápiákat mutatta meg, amelyek fejlesztik a gyerekek kommunikációs képességeit, segítik a kapcsolatteremtés és az emberi kapcsolatok mélyebb megértésének a képességét. Gombos Péter (KE) *Digitális bennszülöttek az egyetemen* című előadásában azt a kérdést feszegette, hogy másképp kell-e tanítani a leendő pedagógusokat, saját szakmai gyakorlatából pedig példát is mutatott arra, hogyan sikerült konkrét esetben egy változtatási „kísérlet”. Munkácsy Katalin (ELTE TTK) az anyanyelvi kompetencia fejlesztése révén szeretné csökkenteni a matematikatanulás kommunikációs akadályait képek és tevékenységek felhasználásával a tanítás során. Koós Ildikó (NYME BDPK) a 9–12 éves gyermekeknek tízujjas gépirást oktató program hasznosságáról beszélt. Sándor Enikő (OFI, Mikkamakka Magazin) az ábécéskönyvek képi világának sajátosságait vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy az eredményes munka eléréséhez a képeknek harmóniában kell lenniük a magyarázandó szöveggel vagy betűvel. Pölcz Ádám (ELTE TÓK) a Simonyi-féle mondattani elvű iskolai nyelvtan módszertani tanulságait fogalmazta meg. M. Pintér Tibor (KRE BTK) előadásának fő kérdése az volt, hogy mit lehet tenni a digitális írástudás fejlesztésének az érdekében a felsőoktatásban.

Az élményszerűségről szóló szekció közönsége többféle élményhez jutott az előadásokat figyelve. Lovász Andrea (Cerkabella Kiadó) a kiadó *Kistücsök* című antológiáját mutatta be, amely a legkisebbeknek szóló népköltészetből és kortárs gyerekversekből válogat, és egyben könnyen használható, oktatási segédanyagot is kínál a kisgyerekekkel foglalkozó pedagógusoknak. Kulcsár Sarolta (Újvidéki Egyetem BTK) a Z generáció számára élményt nyújtó irodalomtanítás lehetőségeit vette számba kortárs irodalmi példaanyag segítségével. Fenyődi Andrea (EKTF) a tanulás konstruktivista értelmezéséből kiindulva közelítette meg az élményszerűség fogalmát, valamint gyakorlati ötletekkel is szolgált a pedagógushallgatók képzéséhez.

A 80 éves Csukás István szerint, aki nem olvas, annak üres marad a feje. Hevérné Kanyó Andrea (Kaposvári Általános Iskola és Gimnázium) harmadikos diákjainak feje sok érdekes, értékes dologgal lett tele az író *A téli tücsök* című meseregényének közös feldolgozása során. Kovács Zsanett (Móra Kiadó) előadása azt hangsúlyozta, hogy mely képességek fejlesztését mely könyvek olvasásával, használatával lehetséges fejleszteni a gyermek 3 éves koráig tartó időszakban. Péczely Dóra a Pagony gyerekkiadó kiadóból kinőtt Tilos az Á ifjúsági kiadót, szerzőit és olvasóit mutatta be. Sándor Csilla és Wittmann Ildikó (Csodaceruza, Gyermekirodalmi Intézet) az Astrid Lindgren-emlékdíj fontosságát méltatta. Bereczkiné Záluszkai Anna és Obbágy Katalin (ELTE TÓK) arról az innovatív lépésekből álló

folyamatról számoltak be, amelyben az olvasóvá nevelés/nevelődés jegyében a hallgatók indirekt irányítással kortárs gyermekirodalmi művekre (szövegekre és illusztrációkra) hangolt didaktikai eljárások alkotóivá válhatnak.

4. kép

A könyvbemutató és -kiállítás a konferencia szerves része volt

Összegzés

A különféle területet képviselő és különféle intézményekből érkező előadók sokasága biztosította a konferencia tematikai gazdagságát, és garanciával szolgált a minőségre is. Az előadások meghallgatása mellett a résztvevők megismerhették a Móra Kiadó, a Pagony Kiadó, a Cerkabella Kiadó és a Csimota Kiadó gyerekkönyveit, valamint a *Csodaceruza* című folyóiratot. A konferencia ideje alatt megtekinthették Szegedi Katalin műveiből létrehozott kiállítást a Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszék előtt.

Lózsi, Tamás: The competences of the 21st century. A report on the conference at the Faculty of Primary and Pre-School Education at Eötvös Loránd University

Az írás szerzőjéről

Lózsi Tamás

egyetemi tanársegéd
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Tanító- és Óvóképző Kar, Budapest

lozsi.tamas[kukac]tok.elte.hu